

Åsa Lundqvist, Centrum för genusvetenskap, Lunds universitet

Den svenska modellens kvinnor och män: elit och biografi i svensk efterkrigshistoria

Under projektets gång har en generation ledande administratörer i den svenska efterkrigshistorien analyserats. Mer specifikt har en grupp höga statstjänstemän och -kvinnor, framförallt med anknytning till den förda arbetsmarknadspolitiken, i efterkrigstidens Sverige studerats. Gruppen antogs utgöra en central del i en modern svensk reformbyråkrati, och spelade på så sätt en aktiv roll i förverkligandet av den ”svenska modellen”, inte minst, har det visat sig under projektets gång, i jämställdhetssammanhang.

Projektets syfte har varit att genomföra en biografisk studie av en generation av ledande administratörer. I studien har gruppens sociala bakgrund, rekrytering till förvaltningen och anknytningen mellan individuella levnadsöden och övergripande förändringsprocesser i samhället analyserats. Gruppens medlemmar har studerats enskilt, men också som en sammanhållen generation av ämbetsmän (kvinnor och män), bärare av reformistiska idéer i efterkrigstidens statsförvaltning.

Projektet har alltså riktat uppmärksamheten mot dessa ämbetsmän och -kvinnor, eller om man så vill, dessa förändringsagenter: Hur såg gruppen av ledande reformbyråkrater under efterkrigstiden ut? Vilka var de? Vilken social bakgrund hade de? Hur såg deras utbildningshistoria ut? Vilka var deras vägar in i statsförvaltningen, och hur formades deras värderingar och tillvaro av verksamheten i skärningspunkten mellan politik och förvaltning?

Gruppens medlemmar har genom dokumentanalys och analys av insamlat intervjumaterial studerats enskilt, men även frågan om vi kan tala om dem som en enhetlig grupp, eventuellt en sammanhållen generation av ämbetsmän (kvinnor och män) som var bärare av reformistiska idéer i efterkrigstidens statsförvaltning har analyserats.

Resultat

Forskningsresultaten visar att den aktuella gruppen har fungerat som en viktig länk mellan ett kraftfullt program för social förändring och den svenska statsapparats olika delar. Vidare tycks gruppen utgöra ett slags förmedlande länk mellan reformistiska mål, som definierades på politisk nivå, och social praktik, påverkade av bland annat förvaltningens agerande.

Tydligt i materialet är att det finns skillnader mellan kvinnors och mäns villkor inom reformbyråkratin. Jämställdhetsidealet är tydligt och målsättningen är klar: kvinnor och män ska ha lika förutsättningar. I praktiken tycks emellertid denna

målsättning vara svår att uppnå. Det finns till exempel skillnader mellan kvinnors och mäns insatser och deltagande i verksamheterna. I en reformbyråkrati som exempelvis AMS, där arbetet för jämställda relationer var mycket tydligt formulerade i exempelvis utbildningssammanhang, tycks kvinnor befinna sig på de positioner som har flest högutbildad personal (yrkesvägledningen) och männen på de positioner som har högst status, men också lägst utbildningsnivå (arbetsförmedlingen). Denna uppdelning har haft konsekvenser för vilken prioritet jämställdhetsarbetet har haft.

Dessutom tycks höga kvinnliga tjänstemän ha haft svårare att röra sig i reformbyråkratins hierarkier än deras manliga kollegor: även om både könen har utgjort en länk mellan reformistiska mål och social praktik så finns det skillnader i var kvinnor och män befinner sig, vilket påverkar inflytandet på deras agerande.

Ett ytterligare mycket intressant resultat handlar om reformbyråkratins betydelse som uppfostrande och övertalande aktör. I intervjumaterialet framgår det att det inom AMS har funnits en specialinrättad tjänst, en så kallad aktiveringsinspektör. Det uttalade syftet för denna tjänsteman var att få hemarbetande kvinnor ut i förvärvslivet.

Den första aktiveringsinspektören tillsattes 1966 och tjänstebenenämningen fanns kvar till mitten av 1980-talet. En aktiveringsinspektör var knuten till varje länsarbetsnämnd. Dennes uppgift var att bedriva ett slags upplysningsverksamhet i relation till alla de hemmafruar som nu behövdes på arbetsmarknaden. I materialet framgår att aktiveringsinspektören i princip åkte runt i länets olika delar, gick från hus till hus, och där sökte övertala hemmafruarna om vikten av att förvärvsarbeta.

Upplägget var ungefär det följande: ett eget förvärvsarbete var en central del i skapandet av välstånd i landet, men det skulle också skapa jämställda relationer och ekonomiskt självständiga kvinnor.

Denna funktion inom reformbyråkratien har tidigare aldrig beforskats, och det är min ambition att fortsätta projektet med en fördjupning av den tidiga reformbyråkratins betydelse som just uppfostrande, moralistisk och övertalande aktör.

Nya frågor

Flera viktiga och nya forskningsfrågor har genererats genom projektet. Som ovan beskrivits har helt ny kunskap om reformbyråkratins betydelse som uppfostrande och övertalande aktör framkommit, framförallt genom den så kallade aktiveringsinspektören. Det är helt uppenbart att forskningen fram tills idag inte ägnat denna funktion inom byråkratien någon som helst uppmärksamhet. Jag ser det därför som ett viktigt uppdrag att både kartlägga själva uppdraget, men också söka mer teoretisk kunskap om reformbyråkratiernas betydelse för kvinnor utträde på den svenska arbetsmarknaden. Det tycks nämligen som om aktiveringsinspektörerna utgjorde den förda (jämställdhets-, men också arbetsmarknads) politikens strategier och utförare.

Även frågor om vilken roll kön spelar i ämbetsmännens och -kvinnornas praktisk arbete bortom de specifikt formulerade jämställdhetsidelen bör studeras ytterligare.

Projektets två viktigaste publikationer

* Lundqvist, Åsa (forthcoming 2010) *Gender Equality and Social Change: making and remaking gender relations in the Swedish Model* Policy Press: Bristol

I denna monografi sammanställs de viktigaste resultaten av studien. Det är framförallt en analys av hur kvinnor och män i den svenska modellens reformbyråkratier har bidragit till att konstruera och iscensätta en jämställdhetsdiskurs, men också praktik, genom deras arbete som reformbyråkrater.

I boken diskuteras vilka dessa reformbyråkrater var, var de kom ifrån och hur deras vägar in i byråkratin såg ut. Därtill analyseras gruppen reformbyråkrater som en sammanhållen grupp, eller "sociologisk generation" med gemensamma idéer om hur reformpolitiken skulle genomföras. Det är dock ingen entydig bild som presenteras. Istället lyfts könsskillnader fram, som främst bidragit till en feminisering av vissa områden.

* Lundqvist, Åsa (kommande 2009) "Les Familie dans la Model de Nordique" *Revue Historie Nordique*, no 3: 2009 (under publicering)

I artikeln lyfts vikten av att analysera arbetsmarknadspolitikens utformning och ideologiska grunder i relation till jämställdhetspolitiska ambitioner fram. Intervjumaterialet har gett vid handen att de jämställdhetspolitiska ambitionerna var som allra tydligast inom AMS vilket gör att jämställdhetspolitiska diskurser och konkreta praktik inte endast kan hänvisas till social- och familjepolitiska modeller, utan att den också bör knytas till den förda arbetsmarknadspolitik. I artikeln introduceras också aktiveringsinspektören.